

Марченко В.М.

доктор економ. наук,
ORCID ID: 0000-0002-4756-3703

Харитоненко Д.В.

ORCID ID: 0000-0003-3168-3863

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

CURRENT TRENDS OF SMALL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE

Мета статті полягає у статистичному оцінюванні внутрішніх індикаторів діяльності малого підприємництва та аналітичному підтвердженні виявлених тенденцій їх розвитку для забезпечення об'єктивності інформаційних потоків щодо стану та ролі малого підприємництва в економіці України. Сучасною особливістю розвитку підприємництва в економіці України є зростання рівня самозайнятості та масової трудової міграції. За результатами статичного оцінювання виявлено, що надходження іноземної валюти у вигляді переказів оплати праці трудових мігрантів стало джерелом формування стану валютного ринку, оскільки їх розмір становить 30% надходжень від експорту товарів з України. Однак розмір економічних втрат в економіці України, обумовлений трудовою міграцією, є набагато більшим від надходжень іноземної валюти і становить 6% загального обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) в Україні. Мале підприємство акумулювало в собі 48% до загальної кількості зайнятих працівників в економіці України, що перетворило його в потужне політично та соціально впливове формування. Економічна потужність малого підприємництва залишається на традиційно низькому рівні. В структурі економіки країни малі підприємства (80% загальної кількості підприємств) приносять в економіку лише 19% доходу. Навантаження з єдиного податку для малих підприємств є ідентичним навантаженню зі сплати податку на прибуток середніх підприємств, що засвідчує відносно рівні умови оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: мале підприємництво, розвиток, оподаткування, прибуток, виробництво.

The purpose of the article is to statistically assess the internal indicators of small business and analytical confirmation of the identified trends in their development to ensure the objectivity of information flows on the state and role of small business in the economy of Ukraine. A modern feature of the development of entrepreneurship in the economy of Ukraine is the growth of self-employment and mass labor migration. According to the results of the static assessment, it was found that the receipt of foreign currency in the form of remittances of labor migrants became a source of formation of the foreign exchange market, as their size is 30% of revenues from exports of goods from Ukraine. However, the amount of economic losses in the economy of Ukraine due to labor migration is much higher than foreign exchange earnings and is 6% of total sales (goods

and services) in Ukraine. Small business accumulated 48% of the total number of employees in the economy of Ukraine, which turned it into a powerful politically and socially influential formation. The economic capacity of the small business remains traditionally low. In the structure of the country's economy, small enterprises (80% of the total number of enterprises) bring only 19% of income to the economy. The burden of the single tax for small enterprises is identical to the burden of paying income tax on medium-sized enterprises, which indicates relatively equal tax conditions for small and medium-sized businesses in Ukraine.

Keywords: small business, development, taxation, profit, production.

Вступ. Дослідження закономірностей та форм розвитку європейських, американських, азійських економік дозволяє підтвердити особливе місце малого підприємництва у забезпеченні соціального та економічного стану їх країн. Адже на сьогодні мале підприємництво є не лише найбільшою за кількістю працюючих формою діяльності, джерелом наповнення державного бюджету, але і основним чинником формування соціально-демографічної структури невеликих міст та селищ.

Особлива роль малого підприємництва обумовлює необхідність постійного моніторингу закономірностей та тенденцій його розвитку, що є індикатором для необхідних змін в правовому регулюванні з метою формування ліберальних умов їх діяльності або посилення контролю за процесами та результатами їх розвитку.

Проблеми та тенденції розвитку малого підприємництва не відносяться до нових наукових напрямів дослідження, але є тими, які вимагають постійного теоретичного, методологічного забезпечення, статистичного аналізу та моніторингу за направленістю їх розвитку. Не наводячи перелік розрізнених публікацій, в яких в основному досліджуються проблеми діяльності та напрями розвитку малого підприємництва, відмітимо наявність ґрунтовних системних досліджень з науковим обґрунтуванням шляхів сучасного розвитку малого підприємництва [5,6].

Однак, попри наявність значної кількості кваліфікаційних робіт, зміна середовища діяльності змінює тенденції розвитку малого підприємництва. Запровадження відповідних інструментів впливу на формування бажаної направленості розвитку малого підприємництва повинно базуватися виключно на достовірних та об'єктивних виявлених економічних закономірностях та оцінених тенденціях їх динаміки, що в свою чергу дозволяє підтвердити або заперечити правдивість існуючих інформаційних потоків навколо малого підприємництва.

Постановка завдання. Мета статті полягає у статистичному оцінюванні внутрішніх індикаторів діяльності малого підприємництва та аналітичному підтвердженні виявлених тенденцій їх розвитку для забезпечення об'єктивності інформаційних потоків щодо стану та ролі малого підприємництва в економіці України.

Методологія. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері сучасних тенденцій розвитку малого підприємництва, методи узагальнення, групування та економічного аналізу.

Результати дослідження. У сучасних умовах розвиток малого підприємництва є результатом реалізації довгострокових та короткострокових економічних намірів його власників або наслідком впливу непередбачених умов середовища його діяльності. Наявність позитивних та негативних чинників впливу на діяльність малого підприємства вплинула на формування як нових тенденцій, так і появи нових статусних змін у положенні малого підприємництва в економіці країни. Для чіткості ідентифікації виявлених тенденцій застосуємо їх нумерацію.

1. Сукупність чинників політичного та економічного середовища України призвела до зростання кількості самозайнятих українців не лише в країні, але і за її межами, що є джерелом потенційних економічних втрат. Так, За інформацією Державної служби статистики України кількість трудових мігрантів з України становить 1,3 млн. осіб [5]. З урахуванням доходу та кількості зайнятих у малому підприємстві, одна зайнята особа приносить дохід в розмірі 426 тис. грн. (обсяг реалізації малих підприємств в 2019 році/кількість зайнятих в малому підприємстві: 1839875890 тис. грн/4319757 осіб). Отже, потенціал економічних втрат в економіці України, обумовлених трудовою міграцією, складає 553697501,3 тис. грн, що становить 6% загального обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) в Україні.

2. Економічні зміни умов діяльності в Україні призвели до зміни інвестиційного статусу малого підприємництва. Економічним наслідком трудової міграції є зростання валютних надходжень на територію України у формі переказів оплати праці заробітчач (рис.1).

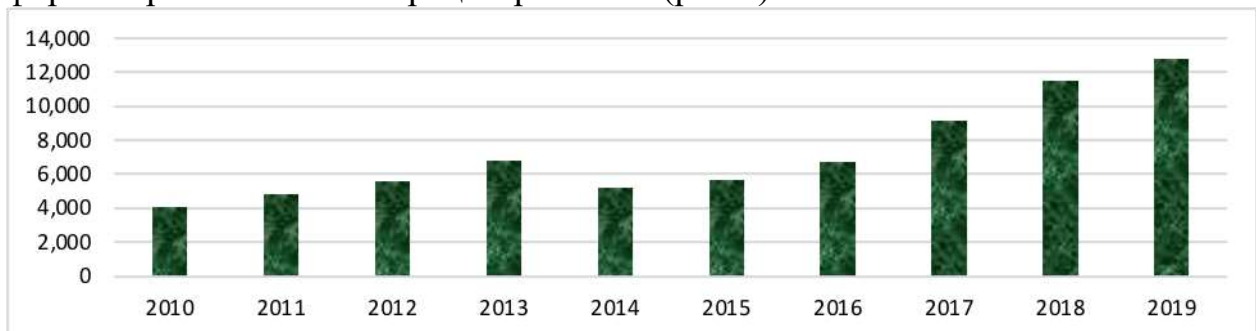

Рисунок 1 - Валютні надходження оплати праці в Україну, млн. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [9].

Про обсяги надходжень іноземної валюти як оплати праці фізичних осіб, які працюють за межами України і здійснюють перекази коштів в Україну, свідчить порівняльний аналіз статей платіжного балансу. Так, у структурі платіжного балансу України в 2019 році обсяг надходжень від

оплати праці в повному обсязі покривають негативне сальдо балансу товарів та послуг та притоку іноземних інвестицій в Україну.

У 2019 році валютні надходження у вигляді оплати праці становили 12 774 млн. дол. США, що у гривневому еквіваленті становить 344898 млн. грн., що на 40% менше тих потенційних втрат, які отримує економіка країни від обсягів трудової міграції [9].

Зростання обсягу надходжень від українських мігрантів свідчить про зростання кількості мігрантів, зумовленої погіршенням умов економічної діяльності та життя в Україні (переважанням темпу зростання витрат домогосподарств над темпами зростання доходів, співвідношенням кредитної ставки та рентабельності діяльності тощо). Збереження таких тенденцій є стратегічною загрозою для національної економічної безпеки, оскільки знижує потенційні можливості реалізації кадрового, інтелектуального, структурного складових економічного потенціалу та закладає майбутні тенденції сповільнення економічного зростання в країні.

3. Наступним економічно підтвердженим фактом зміни статусу малого підприємства є його вплив на рівень зайнятості в Україні. Так, у 2019 році чисельність зайнятих працівників у суб'єктів малого підприємництва становила 4319757 осіб, що становило 48% до загальної кількості зайнятих працівників в економіці України [3]. За 2013-2019 роки кількість зайнятих працівників у малому підприємстві збільшилася на 4%, при тому, що у середньому підприємстві за аналізований період вона зросла на 3%, а у великому – зменшилася на 6,7% (табл. 1).

Таблиця 1 - Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання

Роки	Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання						Темп зміни до попереднього року, %	Темп змін до 2013 року, %
	суб'єкти великого підприємств а		суб'єкти середнього підприємств а		суб'єкти малого підприємств ва			
	тис.осіб	%	тис.осіб	%	тис.осі б	%		
2013	2383,8	24,5	3054,2	31,4	4291,2	44,1		
2014	1915,1	21,8	2766,4	31,4	4115,1	46,8	1,0	1,0
2015	1708,6	20,9	2632,7	32,2	3838,7	46,9	0,9	0,9
2016	1586,6	19,6	2650,0	32,7	3871,8	47,7	1,0	0,9
2017	1560,9	19,2	2623,8	32,2	3956,3	48,6	1,0	0,9
2018	1574,3	18,5	2784,5	32,6	4173,7	48,9	1,1	1,0
2019	1608,3	17,8	3089,7	34,3	4319,8	47,9	1,0	1,0

Джерело: розроблено авторами на основі [3].

Така статистика зайнятих у малому підприємстві дозволяє перетворити інтереси суб'єктів малого підприємства у політичні передвиборчі гасла та маніпулювати інтересами малих підприємців з метою тиску на державні органи влади.

Зважаючи на велику чисельність зайнятих у малому підприємстві, невдоволення умовами їх діяльності та нормативними змінами, останні можуть стати джерелом суспільної напруги та біфуркацій. Відповідно система державного управління умовами розвитку малого підприємства повинна бути спрямована на передбачення та недопущення використання інтересів малих підприємців у суспільних протестних діях.

Порівняння зайнятості населення за сферами економічної діяльності дозволило виявити нерівномірності видової зайнятості в малому підприємстві. Так, за даними Держкомстату, в 2019 році сумарна кількість зайнятих у сільському господарстві, добувній, переробній промисловості та будівництві становила 20,63% працівників, в торгівлі – 38,64%, транспорті – 5,82%, інформації та телекомунікацій – 6,46% інших – 28,45%. Отже один працівник у сфері виробництва формує зайнятість 2 працівників у сфері торгівлі. З урахуванням того факту, що суб'єкти малого підприємства сфери торгівлі реалізують продукцію та послуги як малих, так середніх та великих виробників, така структура підприємства не є диспропорцією, а свідчить про різну офіційно та неофіційно підтверджену прибутковість діяльності в різних видах економічної діяльності, різну капіталоємність виробництва, різні ризики, попит та термін повернення вкладених інвестицій. Оцінювання видів діяльності за обраними показниками і обумовило найбільшу зайнятість у торгівлі. Окрім того, у торгівлі формується 23% доданої вартості, створеної малими підприємствами (для порівняння: у сільському господарстві – 10%, у промисловості -8%) [2].

4. Характерною особливістю малих підприємств в Україні є низька результативність та непрозорість їх діяльності, яка формується сукупністю чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

У грошовому вимірі обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами збільшився в 3 рази (з 568 млрд. грн в 2010 році до 1839 млрд. грн в 2019 році). Частка малих підприємств в обсягах реалізованої продукції в Україні є відносно сталою і становила в 2010 році 17%, а в 2019 - 19%. За десятиріччя участь малих підприємств у реалізації продукції збільшилась всього на 2% (рис. 2).

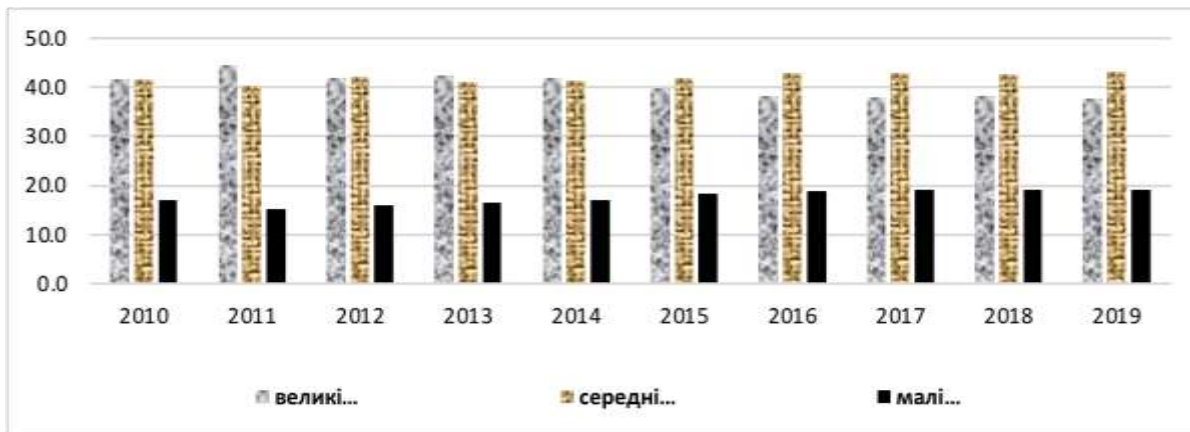

Рисунок 2 - Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні та малі підприємства у 2010–2019 роках

Джерело: побудовано авторами на основі [8].

Така стабільність частки малих підприємств в обсягах реалізованої продукції в Україні свідчить про відносну незмінність базових умов їх діяльності. Додатковим підтвердженням відсутності державного управління (контролю, мотивації) розвитку малого підприємництва є і частка фізичних осіб підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання, яка протягом 2010-2019 року становила близько 80% [4]. Порівняння кількісних та вартісних показників розвитку малого підприємства дозволяє зробити висновок про десятирічну незмінність тези про низьку продуктивність діяльності малих підприємств в Україні, яка формалізується співвідношенням 80:20, яке виражає наступний зміст: 80% всіх суб'єктів господарювання в Україні є фізичними особами підприємцями, які разом з іншими суб'єктами малого підприємництва (юридичними особами) сумарно реалізують лише 19% обсягу продукції (робіт, послуг) в Україні.

Порівняння обсягів виробленої продукції та кількості зайнятих дозволяє зробити висновок про низьку продуктивність праці в малому підприємстві. Так, в 2019 році один зайнятий у великому підприємстві виробляв за рік продукції (робіт, послуг) на суму 1556,30 тис. грн, в середньому підприємстві - 805,58 тис. грн, малому - 303,10 тис. грн. [3,8]. Низька продуктивність діяльності в малому підприємстві обумовлена низькою причин, основними із яких є низький рівень автоматизації виробництва, низький рівень попиту, демпінг на ринку, реалізація продукції (робіт, послуг) за зниженими цінами тощо. Попри наявність об'єктивних причин низької результативності діяльності малих підприємств, існує низка причин суб'єктивного характеру, пов'язана з навмисним зниженням статистики обсягу реалізованої продукції та здійсненням господарських операцій без їх відображення в обліку малого підприємства. Такий стан діяльності малих підприємств беззаперечно вимагає змін в системі існуючого контролю за процесом формування доходів та відображення їх у звітності малих

підприємств. На сьогодні до основних суб'єктивних дій щодо навмисного зменшення обсягів реалізованої продукції відносяться: а) декларування доходів не в повному обсязі в книзі обліку доходів та витрат та в звітності, що надається контролюючим органам. Основними причинами такої поведінки суб'єктів малого підприємництва є: 1) визначені Податковим кодексом обмеження щодо обсягів отриманих доходів. Перевищення фактично отриманого над граничним обсягом доходу календарного року відповідної групи платника податку зобов'язує суб'єкта малого підприємництва із суми перевищення фактичного доходу над граничним ЄП сплатити податок за підвищеною ставкою 15 % та змінити групу платника податку; 2) неповне декларування доходів як наслідок укриття доходів або помилок при формуванні доходів та відповідне зменшення розміру податків. Перевірка достовірності декларування доходів суб'єктів малого підприємництва-платників єдиного податку податковими органами здійснюється на підставі судового рішення шляхом направлення запиту до банку на отримання виписки з рахунків суб'єкта; 3) неправильне визначення доходу при використанні еквайрингу, коли покупці здійснюють оплату платіжними картами та зменшують суму перерахованого доходу власника на розмір комісійної винагороди банку. Розрахунок доходу суб'єкту за виключенням комісійної винагороди банку зменшує суму доходу.

б) Отримання виручки на особисті банківські картки власника малого підприємства. На сьогодні оплата за надані товари, послуги та роботи здійснюється на банківський рахунок суб'єкта або особистий картковий рахунок фізичної особи. Інформацією про рахунки та обороти коштів на них володіє банк, який за рішенням суду зобов'язаний надати інформацію податковим органам про кількість та стан рахунків власника малого підприємства. Рішення суду видається за результатами податкової перевірки суб'єкта та звернення до суду.

в) Перевищення обсягів фактичного доходу суб'єкта допустимих для даної групи граничних обсягів у випадку використання взаємозаліку в договірних відносинах, допущених помилок.

Вважаємо, що саме відсутність кардинальних змін, які б забезпечували прозорість діяльності малих підприємств, є причиною низької їх результативності. В країнах Європи, США, Китаю внесок малого підприємництва у ВВП країни становить більше 50%. Такий ВВП створюють більше 50% зайнятого населення країни. Такий внесок малого підприємств в розвиток економіки країн світу забезпечується як законодавчо сформованими правилами ведення бізнесу, так відповідальністю малого бізнесу за чесність та прозорість їх діяльності [5, с.367].

5. Сучасною тенденцією розвитку малого підприємництва є стрімке зростання невикористаних витрат (оренда, збут, інші витрати). Так, з 2014 року

спостерігається значний розрив між прибутком від виробництва продукції (робіт, послуг) та чистим прибутком малого підприємництва (рис.3).

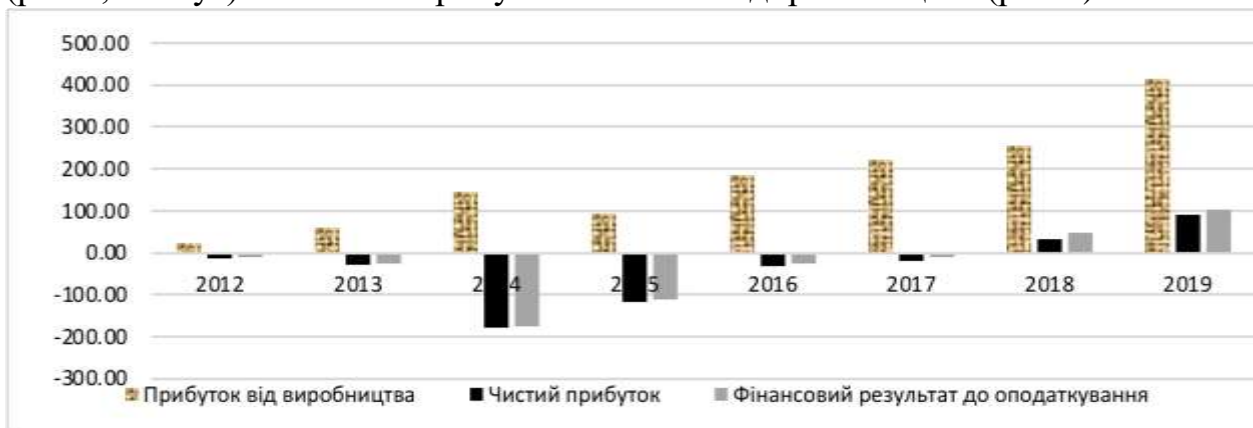

Рисунок 3 - Прибуток малих підприємств, млрд.грн

Джерело: побудовано авторами на основі [11,12].

За даними рисунка 3 можна зробити висновок про різну прибутковість діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні. Так, основна діяльність, пов'язана з виробництвом товарів (робіт, послуг), за даними Держкомстату протягом 2012-2019 років була прибутковою, операційна діяльність (2012-2017 р.) мала негативний фінансовий результат (збиток), який був збільшений на розмір єдиного податку його платника. Значна відмінність між прибутковістю основної (виробничої) діяльності та прибутковістю операційної діяльності пов'язана з необхідністю оплати праці бухгалтера, сервісних працівників, витрат на збут, виплату відсотків, штрафів та інших витрат, пов'язаних із запозиченнями тощо.

Варто зазначити, що відмінністю формування обсягу та структури невиробничих витрат у малого підприємства, порівняно з великим та середнім, є їх значна залежність від професіоналізму, біологічних та соціальних характеристик власника, як стратегічного та тактичного управителя всіма бізнес-процесами, та найманих працівників. Чим менша кількість працівників, тим менша активність процесів самоорганізації, а відповідно і більший ризик втрат, обумовлених діями персоналу підприємства. Все це є поясненням причин значних штрафів, які накладаються на підприємства за невчасне або невірне виконання податкових або договірних зобов'язань.

У малих підприємств як відсутня система відбору та підготовку персоналу, так і активно реалізується політика економії на бухгалтерях та юристах. Все це призводить до накопичення помилок, і, як наслідок, є причиною штрафів зі сторони державних органів. Зміна законодавства та правил ведення бізнесу потребує контролю за їх змінами, спеціальних компетенцій щодо їх трактування та ведення діяльності у відповідності до чинного податкового, бухгалтерського, господарського законодавства.

Неефективна побудова бізнес-моделі малого підприємства призводить до зростання витрат на її обслуговування. Тотальна політика економії витрат призводить до не розвиненості, або ігнорування необхідних елементів бізнес-моделі. Зокрема відсутність реклами, комунікацій зі споживачами є причинами падіння попиту. А останнє є центром, навколо якого рухається вся бізнес-модель малого підприємства, тому будь-яка зміна попиту може довести суб'єкта підприємництва до стану банкрутства, або, навпаки, бути джерелом його стрімкого розвитку.

Витрати малого підприємства є і наслідком вибору організаційно-правової форми діяльності. Невірно вибрана організаційно-правова форма впливає на вартість відкриття та закриття бізнесу.

Витрати малого підприємства зростають і у зв'язку з відсутністю узгодженості умов ведення бізнесу між його засновниками. Невірно сформовані пропорції розподілу часток у статутному капіталі збільшують ймовірність виникнення конфліктів між засновниками, а, як наслідок, і зростання витрат. При умові, якщо частки у статутному капіталі двох партнерів становлять 50%/50%, ймовірність вирішення конфліктних питань в будь-який спосіб зводиться до мінімуму і таке мале підприємств, ймовірніше всього, нарощуватиме витрати та збитки своєї діяльності.

Окрім впливу кадрової політики, на зростання невиробничих витрат суб'єкта малого підприємництва значний вплив має і існуюча неорганізованість договірної роботи.

Відсутність виваженого індивідуального підходу до формування договірної документації є причиною виникнення договірних конфліктів, а, як наслідок, і штрафів за невиконання договірних зобов'язань. Найтипівішим прикладом формування договірних документів є використання готових шаблонів, розміщених у мережі Інтернет, які відображають чужу систему взаємовідносин та домовленостей між партнерами. Розгляд усіх конфліктів, які можуть виникнути між партнерами, буде спиратися на укладений договір.

Значна частка помилок, які є результатом реалізації професійних компетенцій працівників, і які виявляються під час перевірки контролюючими органами, здебільшого списується на витрати діяльності (статті інші операційні та інші витрати).

За результатами опитування суб'єктів малого бізнесу, проведеного спільно Ліга:Закон та ЕВА, 35,1% підприємців за останні 3 роки сплатили штраф: за несвоєчасну сплату податків (подання звітності) (33,1%), помилки при сплаті податків (10,8%), порушення вимог до РРО (4,3%), порушення ведення обліку (4,3%), порушення з боку контрагентів (1,4%), порушення вимог ліцензування (1,4%) тощо [10].

5. З моменту започаткування малого підприємництва податок вважається основною перешкодою його ефективної діяльності. За

результатами вище зазначеного опитування, 49,6% підприємців вважають рівень податкового навантаження основною перешкодою розвитку бізнесу, 31,4% - складність адміністрування податків.

Попри існуюче, уже традиційне, звинування існуючої системи оподаткування як основного бар'єру його успішного розвитку, статистика засвідчує значну частку невиробничих витрат у діяльності малих підприємств, що є основною причиною збитковості їх діяльності та незначну частку витрат, пов'язаних з виконанням податкового зобов'язання суб'єкта малого підприємства.

Аналітичні розрахунки суми сплаченого податку, проведені за даними статистики Дежкомстату, дозволили зробити висновок, що сума єдиного податку, сплаченого суб'єктами всіх груп платників єдиного податку протягом 2010-2019 років становила в середньому 0,7-0,8% до їх доходу (табл. 2).

Таблиця 2 – Розрахунок податкового навантаження суб'єктів малого підприємництва

Роки	Фінансовий результат до оподаткування, млрд. грн	Чистий прибуток, млрд. грн	Податок*, млрд. грн	Відношення податку до доходу, %
2010	-15,6	-19,7	4,01	0,71
2011	-5,06	-10,6	5,54	0,91
2012	-9,25	-14,7	5,49	0,82
2013	-25,1	-29,4	4,36	0,65
2014	-175	-179	4,04	0,57
2015	-112	-118	6,29	0,67
2016	-24,2	-32,2	8,06	0,68
2017	-10,7	-21	10,2	0,69
2018	46,87	31,87	15	0,85
2019	103,8	89,45	14,38	0,78

Джерело: розраховано авторами на основі [1,11,12].

**Податковий збиток, поточного звітного періоду зменшує базу оподаткування наступних звітних періодів.*

Про рівень податкового навантаження суб'єктів малого підприємництва можна зробити висновок на основі його порівняльного аналізу у всіх суб'єктів підприємництва. Так, за розрахунками, у 2019 році податок малих підприємств становив 0,78% до їх доходу, податок на прибуток - 0,73% чистого доходу у середніх та 1,23% у великих підприємств. На основі цього можна узагальнити, що суб'єкти малого підприємництва сплачують податок,

частка якого еквівалентна частці сплаченого податку на прибуток середніх підприємств, але менше частки, яка підлягає оплаті великими підприємствами.

6. В умовах зростання нерівномірності економічного розвитку областей, районів, населених пунктів України, обумовлених низкою економічних та географічних факторів, зростає роль та значення суб'єктів малого підприємництва у забезпеченні розвитку сільських, районних, міських територій. На сьогодні кількість та результативність суб'єктів малого підприємництва у сільських територіях формує рівень зайнятості населення, обсяги фінансових бюджетів селищних рад, а відповідно рівень розвитку сільської інфраструктури, фінансову підтримку соціальних програм, соціально-демографічну структуру населення території.

Висновки. За десятирічний період розвитку малого підприємства самозайняті підприємці перетворилися в значиме для економіки країни джерело надходження іноземної валюти, яке кількісно покриває дефіцит валюти за торговельними та інвестиційними операціями.

Однак розрахунками доведено, що надходження валюти від трудових мігрантів з України не покривають потенційних збитків, які виникають в результаті зменшення трудових ресурсів в економіці країни, адже потенціал економічних втрат, обумовлених трудовою міграцією, складає 6% загального обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) в Україні.

Кількість зайнятих осіб у малому підприємстві становило 48% до загальної кількості зайнятих працівників в економіці, що перетворило його в потужне політично та соціально впливове угруповання в Україні.

Діяльність малих підприємств в Україні характеризується низькою результативністю та непрозорістю їх діяльності, яка формується сукупністю чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Навантаження по єдиному податку для малих підприємств є ідентичним навантаженню зі сплати податку на прибуток середніх підприємств, що засвідчує відносно рівні умови оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні.

Література:

1. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2012-2019 роках/ URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Додана вартість за витратами виробництва підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2012-2019)/ URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2019)/ URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010-2019 роках/ URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Лукашова Л.В. *Мале підприємництво: методологія та практика фасилітації розвитку*: монографія. К.: КНТЕУ, 2019. 448 с.
6. Мороз С.Г. *Регуляторна політика розвитку малого підприємництва в Україні*: дис...канд. екон. наук : 08.00.03 / Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2019. 263 с.
7. *Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2012-2019 роках/* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. *Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010–2019 роках/* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. *Платіжний баланс України.* URL: old.bank.gov.ua
10. *Презентація результатів Індексу настроїв малого бізнесу.* URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Indeks-nastroyiv-malogo-biznesu-2020.pdf/> URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. *Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2019 роки/* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. *Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2019 роки.* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. *Costs for the production of products (goods, services) of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises in 2012-2019.* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
2. *Value added at the cost of production of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises (2012-2019).* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
3. *Number of employees in enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises (2010-2019).* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
4. *Number of business entities by type of economic activity in 2010-2019 /* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
5. *Lukashova LV Small business: methodology and practice of development facilitation: monograph. K. : KNTEU, 2019. 448 s. (in Ukrainian)*
6. *Moroz SG Regulatory policy of small business development in Ukraine: dissertation. econ. Sciences: 08.00.03 / Lviv University of Trade and Economics. Lviv. 2019. 263 p. (in Ukrainian)*
7. *The volume of products (goods, services) of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises in 2012-2019.* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
8. *The volume of sold products (goods, services) of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises in 2010–2019.* URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
9. *Balance of payments of Ukraine.* URL: old.bank.gov.ua

10. Presentation of the results of the Small Business Attitude Index. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Indeks-nastroyiv-malogo-biznesu-2020.pdf/>
URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
11. Financial results before taxation of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises for 2010-2019. URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)
12. Net profit (loss) of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises for 2010-2019. URL. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (*in Ukrainian*)